ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Jean Monnet Module SHIELD

Ευρωπαϊκή Αμυντική Ολοκλήρωση: Στρατηγικές Επιταγές και Κοινωνική Ανθεκτικότητα

Διδάσκοντες: Ευστάθιος Τ. Φακιολάς, Χρίστος Δ. Γκιώνης
Ηλεκτρονική Διεύθυνση: fakiolas@uop.gr, xrigio@gmail.com
Εξάμηνο: Ε΄
Πρόγραμμα Σπουδών: Προπτυχιακό
Μάθημα: Επιλογής Κατεύθυνσης (ΔΣ)+Ελεύθερης Επιλογής (ΠΕ)

Σύνοψη

Το μάθημα δεν εστιάζει στην αμιγώς τεχνική διάσταση της άμυνας. Οι φοιτητές/τριες διδάσκονται πολιτικές, κοινωνικές και ηθικές παραμέτρους, που σχετίζονται με την προοπτική μιας στρατηγικά αυτόνομης Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία οφείλει να παραμένει κοινωνικά δίκαιη. Εκπαιδεύονται στο σχεδιασμό και την εφαρμογή στρατηγικών "διπλής χρήσης", συμπεριλαμβανομένων των επενδύσεων σε αμυντικές τεχνολογίες που ενισχύουν την πολιτική καινοτομία, τις υψηλής ποιότητας θέσεις εργασίας και την κοινωνική ανθεκτικότητα.

Το μάθημα εξετάζεται διεπιστημονικά, ώστε να εξασφαλιστεί μια πληρέστερη προσέγγιση. Μελετώντας την ασφάλεια υπό την οικονομική και νομική οπτική, οι φοιτητές/τριες μεταβαίνουν από την απλή ανάκληση γνώσεων στη σύνθετη, αναλυτική και κριτική σκέψη. Δεν "μαθαίνουν" απλώς για την αμυντική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αλλά "σκέφτονται" μέσα από την πολιτική και θεσμική αρχιτεκτονική της Ένωση για να συλλάβουν και να εξηγήσουν τη δράση της σε ζητήματα ασφάλειας, άμυνας και επίλυσης συγκρούσεων και κρίσεων.

Περιεχόμενο Μαθήματος

Το μάθημα εστιάζει στο λεγόμενο «Τρίλημμα Βιωσιμότητας» (Sustainability Trilemma) της Ευρωπαϊκής Ένωσης που χαρακτηρίζεται από τις ανταγωνιστικές πιέσεις για αύξηση της Αμυντικής Ολοκλήρωσης, επίτευξη της Στρατηγικής Αυτονομίας και διατήρηση της Κοινωνικής Συνοχής στο ενωσιακό χώρο. Ενώ το σύγχρονο γεωπολιτικό τοπίο απαιτεί μια πιο στρατιωτικοποιημένη και αυτόνομη Ευρώπη, το δημοσιονομικό και κοινωνικό κόστος της μετάβασης στην αμυντική ένωση ενέχει τον κίνδυνο αποξένωσης των Ευρωπαίων πολιτών από το ευρωπαϊκό εγχείρημα.

Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζεται η προοπτική της ασφάλειας και της αμυντικής ολοκλήρωσης της Ένωσης υπό το πρίσμα του γεγονότος ότι η μακροπρόθεσμη νομιμοποίηση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος εξαρτάται όλο και περισσότερο από τον τρόπο με τον οποίο οι

αναδυόμενες φιλοδοξίες σκληρής ισχύος (hard power) μπορούν να συμφιλιωθούν με τα θεμέλια ήπιας ισχύος (soft power) και τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Αναλύεται σε τρία (3) Μέρη (από 13 ώρες) που αφιερώνονται αντίστοιχα στη Γεωπολιτική Ταυτότητα της ΕΕ, στο Θεσμικό - Βιομηχανικό Οικοσύστημα Άμυνας και στην Κοινωνική Συνοχή εντός της γεωπολιτικής αρένας.

Στόχος

Με το μάθημα οι φοιτητές/τριες επιδιώκεται να κατανοήσουν την έννοια της Στρατηγικής Αυτονομίας της ΕΕ και της της επίδρασης της στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, να πλοηγηθούν στις νομοθετικές διαδικασίες και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της ΕΕ και να αξιολογούν τις πολιτικές ασφάλειας υπό το πρίσμα του δημοκρατικού ελέγχου και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ουσιαστικά, ο στόχος του μαθήματος είναι οι φοιτητές/τριες να καλλιεργήσουν ικανότητες που βασίζονται στις ευρωπαϊκές αξίες, να ασκούν κριτική για τα Ευρωπαϊκά τεκταινόμενα ασφαλείας και να λαμβάνουν αποφάσεις σε ζητήματα που προκύπτουν από το τρίλημμα Στρατηγικής Αυτονομίας, Αμυντικής Ολοκλήρωσης και Κοινωνικής Συνοχής στην ΕΕ, να αναζητούν, να αναλύουν και να συνθέτουν σχετικά δεδομένα και πληροφορίες διεπιστημονικού ενδιαφέροντος, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών και να είναι εξασκημένοι σε αυτόνομες και ομαδικές εργασίες, που προάγουν αντίστοιχα την εμβάθυνση στο αντικείμενο και τη συνεργασία. Υπό το πρίσμα αυτό, ο γενικότερος ακαδημαϊκός στόχος είναι οι φοιτητές/τριες να μπορούν να αναλύουν κριτικά τη μετάβαση της ταυτότητας της ΕΕ από κανονιστική ισχύ (normative power) σε πάροχο/προμηθευτή ασφάλειας στο παγκόσμιο σκηνικό, να κατανοούν ολοκληρωμένα τους χρηματοδοτικούς και δομικούς μηχανισμούς που υποστηρίζουν την ευρωπαϊκή αμυντική τεχνολογική και βιομηχανική βάση, καθώς και να εξετάζουν τη διασύνδεση μεταξύ εσωτερικής κοινωνικής σταθερότητας και εξωτερικής ασφάλειας, αναδεικνύοντας πώς η ανισότητα μπορεί να μετατραπεί σε γεωπολιτική αδυναμία.

Οργάνωση και Θέματα Διδασκαλίας

Το μάθημα περιλαμβάνει 13 συνολικά Θεματικές Ενότητες (ΘΕ) που έχουν ως εξής:

Μέρος Α΄: Από το «Ειρηνευτικό Εγχείρημα» στη «Γεωπολιτική Επιτροπή»· Η Στρατηγική Πυξίδα· Το Άρθρο 42.7 της ΣΕΕ και η Ρήτρα Αλληλεγγύης

- ΘΕ 1: Από την Κανονιστική στη Γεωπολιτική Ισχύ. Ανάλυση της ιστορικής εξέλιξης της ΕΕ και την εντολή της «Γεωπολιτικής Επιτροπής».

- ΘΕ 2: Η Στρατηγική Πυξίδα. Εμβάθυνση στους 4 πυλώνες: Δράση, Ασφάλεια, Επενδύσεις και Εταιρικές Σχέσεις (Act, Secure, Invest, Partner).

- ΘΕ 3: Στρατηγική Αυτονομία σε έναν Πολυπολικό Κόσμο. Η έννοια της κυριαρχίας στους τομείς της άμυνας, της τεχνολογίας και της ενέργειας.

- ΘΕ 4: Άρθρα 42.7 και 222 της ΣΕΕ. Η νομική βάση αμοιβαίας συνδρομής και η Ρήτρα Αλληλεγγύης.

- ΘΕ 5: Υβριδικές Απειλές & Ξένες Παρεμβάσεις. Ανάλυση στο πλαίσιο της Πράξης της ΕΕ για την Τεχνητή Νοημοσύνη (EU AI Act), κατανόηση της παραπληροφόρησης, των κυβερνοεπιθέσεων, των απειλών που εισάγει η ΤΝ, του σχηματισμού «θαλάμων απήχησης» (echo-chambers) στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στα ΜΜΕ, καθώς και της ανθεκτικότητας των δημοκρατικών θεσμών.

Μέρος Β΄: Ανάλυση της PESCO και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (EDF)· Η Ευρωπαϊκή Αμυντική Βιομηχανική Στρατηγική (EDIS)· Οι σχέσεις ΕΕ-ΝΑΤΟ και η Στρατηγική Αυτονομία

- ΘΕ 6: PESCO & EDF. Ο μηχανισμός της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας.

- ΘΕ 7: Το Πλαίσιο EDIS. Ανάλυση της νέας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Βιομηχανικής Στρατηγικής και της επίδρασής της στα κράτη-μέλη.

- ΘΕ 8: Συνέργεια ΕΕ-ΝΑΤΟ. Εξέταση της συμφωνίας "Berlin Plus" και του συμπληρωματικού χαρακτήρα των δύο οργανισμών.

- ΘΕ 9: Αμυντικός Προϋπολογισμός. Πώς υπολογίζονται οι αμυντικές δαπάνες στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

- ΘΕ 10: Τεχνολογική Κυριαρχία. Ο ρόλος των αναδυόμενων και πρωτοποριακών τεχνολογιών (EDTs) στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Μέρος Γ΄: Η κοινωνική συνοχή ως προαπαιτούμενο για την ασφάλεια· Ανθεκτικότητα απέναντι σε υβριδικές απειλές και παραπληροφόρηση· Προστασία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου σε περιόδους κρίσης.

- ΘΕ 11: Η Κοινωνική Διάσταση της Ασφάλειας. Πώς η ανισότητα και η έλλειψη συνοχής τροφοδοτούν την εσωτερική αστάθεια.

- ΘΕ 12: Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο έναντι του Παγκόσμιου Ανταγωνισμού. Προστασία των εργασιακών προτύπων παράλληλα με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.

- ΘΕ 13: Διαχείριση Κρίσεων & Κοινή Γνώμη. Η επίδραση των αμυντικών δαπανών στην αντίληψη περί κοινωνικής ευημερίας και η αντιπαράθεση «Όπλα vs. Βούτυρο» ("Guns vs. Butter").

Η διδασκαλία πραγματοποιείται πρόσωπο με πρόσωπο (δια ζώσης). Το μάθημα παραδίδεται με διαλέξεις που απαιτούν την ενεργό συμμετοχή των φοιτητών/ριών και τη διαλογική συζήτηση, ώστε να εκμαιεύσουν και να δομήσουν ή να αναδομήσουν τη γνώση

(συμμετοχική διδασκαλία). Πέραν των διαλέξεων των καθηγητών, χρησιμοποιούνται η σωκρατική μέθοδος/debate, η μέθοδος της «γυάλας» και οι παρουσιάσεις φοιτητών.

Υποχρεωτικά Εγχειρίδια

- Αλιγιζάκη, Α. (2025). Δίκαιο, Θεσμοί, Διακυβέρνηση και Πολιτικές της Ε.Ε.: Προκλήσεις και Προοπτικές. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Ανδρέου, Γ. (2025). Η Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση στην Εποχή των Πολλαπλών Κρίσεων: Η Πρόκληση της Ανθεκτικότητας. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Φούκας, Γ. (2025). Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Φραγκονικολόπουλος, Χ. (2022). Ευρωπαϊκή Ένωση: Από την Παγκόσμια Υγειονομική Κρίση στον Πόλεμο της Ουκρανίας. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Βοηθητικά Συγγράμματα

Βέρνυ, Σ. & Κόντης, Α. (2017). *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Οι Πολλαπλές Κρίσεις και οι Προκλήσεις του Μέλλοντος*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Βοσκόπουλος, Γ. (2010). *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής: Εκφάνσεις Ισχύος, Αλληλόδραση και το Ζήτημα της Παγκόσμιας Ηγεμονίας*. Αθήνα: Ποιότητα.

Γιώτη - Παπαδάκη, Ο. (2024). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση και Πολιτικές Αλληλεγγύης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Γρηγορίου, Π. (2024). *Σπουδάζοντας της Ευρώπη*. Αθήνα: Ευρασία.

Ζαχαριάδης, Ν. (2026). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Keukeleire, S. & Delreux, T. (2023). *Η Εξωτερική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Κρητικός, Α. (2021). *Η Πολιτική Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Επίμετρο.

Λιακόπουλος, Δ. & Λιακοπούλου, Ε. (2005). *Η Πορεία Εξέλιξης του Ευρωπαϊκού Συστήματος Άμυνας και Ασφάλειας: Εγγυημένη Επιβίωση ή Συντονισμένη Ασφάλεια;* Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Λιαργκόβας, Π. & Παπαγεωργίου, Χ. (2025). *Το Ευρωπαϊκό Φαινόμενο: Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Τζιόλα.

Ντάλης, Σ. (2015). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Πολυμερής Διαχείριση της Παγκοσμιοποίησης: Ο Πολυπολικός Κόσμος η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελληνική «Απόκλιση»*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ντάλης, Σ. (2018). *Η «Δύσκολη» Ευρώπη: Σε Αναζήτηση της Νέας Ευρωπαϊκής Αλληλεγγύης*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ντάλης, Σ. & Τσάκωνας, Π. (2004). *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι: Η Σημασία της για την Παγκόσμια και Περιφερειακή Ασφάλεια*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.

Πασσάς, Α. & Δημητρακόπουλος, Δ. (2025). *Εισαγωγή στο Πολιτικό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Σακελλαρόπουλος. Θ. (2010). *Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος.

Σαχπεκίδου, Ε., Σταυρόπουλος, Γ., Γκλαβίνης, Π., Κτενίδης, Ι. & Λέντζης, Δ. (2024). *Δίκαιο και Πολιτική: Για μια Ευρώπη της Δημοκρατίας, του Κράτους Δικαίου και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων*. Αθήνα: Ευρασία.

Τζέμος, Β. (2026). *Τα Θεμελιώδη Δικαιώματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Η Γενική Θεωρία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο ΧΘΔΕΕ και η Νομολογία του ΔΕΕ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Τσιόδρας, Δ. (2017). *Ευρωπατριωτισμός ή Εθνοκεντρισμοί; Οι Εσωτερικοί Ανταγωνισμοί, οι Εξωτερικές Απειλές και τα Όρια Συνεργασίας στην ΕΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Μίνωας.

Usherwood, S. & Pinder, J. (2026). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Μια Πολύ Σύντομη Εισαγωγή*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση γίνεται στην κλίμακα από μηδέν (0) έως δέκα (10) και η τελική βαθμολογία διαμορφώνεται από:

- το βαθμό δύο (2) τεστ 20΄ έκαστο (σύντομη απάντηση σε μία ερώτηση ανάπτυξης με κριτική σκέψη, μια φορά μετά το τέλος του Α' μέρους και μια φορά επί της ύλης του Β΄ μέρους), που προσμετρώνται κατά 10% έκαστο,

- το βαθμό της Προόδου 15΄ (σε απαντήσεις 10 ερωτήσεων με πολλαπλή επιλογή από τις σημειώσεις των διαλέξεων και τα εγχειρίδια), που προσμετράται κατά 20%,

- το βαθμό της τελικής εξέτασης 60΄ (απαντήσεις σε 50 ερωτήσεις με πολλαπλή επιλογή εφ' όλης της ύλης), που προσμετράται κατά 60%.

Επιστημονικά Περιοδικά

- Fiott, D. (2025). "The Three Images of EU Strategic Autonomy: Perspectives on Wedging, Binding and Hedging". *Journal of European Integration*, pp. 825-842.

- Haroche, P. (2020). "Supranationalism Strikes Back: a Neofunctionalist Account of the European Defence Fund" *Journal of European Public Policy*, 27(6).
- Manners, I. (2002). "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" *Journal of Common Market Studies*, 40: 235-258.

- Sabatino, E. (2022). "The European Defence Fund: a Step Towards a Single Market for Defence?" *Journal of European Integration*, 44(1), 133-148.

- Wrange, J. (2026). "Strategic autonomy: A 'Quantum Leap Forward on' European Total Defence?" *European Journal of International Security*, pp. 1-22.